

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

За змістом статей 235, 236 ГК України, а також згідно з Правилами користування електричною енергією та укладеним між сторонами договором на поставку електричної енергії рішення постачальника електричної енергії про донарахування споживачу вартості недоврахованої спожитої електроенергії є оперативно-господарською санкцією, що підлягає оскарженню в судовому порядку відповідно до вимог ч. 2 ст. 237 цього Кодексу

ПОСТАНОВА

*Верховного Суду України від 29 листопада 2010 р.
(в и т я г)*

У жовтні 2010 р. до Верховного Суду України звернулося відкрите акціонерне товариство «Крименерго» (далі — ВАТ) із заявою про перегляд цим

Судом постанови Вищого господарського суду України від 7 вересня 2010 р. (у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Сан-

Маріно» (далі — ТОВ) до ВАТ про визнання дій незаконними та скасування акта) на підставі неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах. У заяві відповідач вказав на те, що, розглядаючи цю справу по суті, суд касаційної інстанції виходив із того, що оскаржуване рішення комісії відповідача про нарахування ТОВ 46 тис. 538 грн вартості недоврахованої спожитої електроенергії, оформлене протоколом від 20 лютого 2009 р. № 3234, належить до актів ненормативного характеру (індивідуальних актів), оскільки породжує певні обов'язки у позивача — сплатити донараховану вартість спожитої електричної енергії. Невиконання ж зазначеного обов'язку має певні негативні для споживача наслідки, передбачені п. 7.5 Правил користування електричною енергією, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 р. № 28 (далі — Правила), — відключення його від мережі електропостачання. Крім того, згідно з п. 6.42 Правил споживач має право оскаржити до суду рішення комісії протягом 10 робочих днів із дня вручення протоколу споживачу. Отже, суд касаційної інстанції дійшов висновку про те, що обраний позивачем спосіб захисту своїх прав у розумінні ч. 2 ст. 20 ГК є правомірним.

Водночас у постанові від 29 червня 2010 р. у справі за позовом суб'єкта підприємницької діяльності—фізичної особи С. до ВАТ про визнання неправомірним і скасування рішення, у постанові від 22 липня 2010 р. у справі за позовом обслуговуючого кооперативу «Скіф» до ВАТ про визнання незаконним і скасування протоколу про порушення, а також постанові від 5 серпня 2010 р. у справі за позовом сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «Нижньогірський інкубатор» до ВАТ про визнання недійсним рішення при розгляді аналогічних спорів Вищий господарський суд України прийняв рішення про припинення провадження у цих справах на підставі п. 1 ч. 1 ст. 80 ГПК у зв'язку з тим, що оскаржувані рішення комісій ВАТ з розгляду актів про порушення Правил та протоколи, якими оформлені ці порушення, не є обов'язковими до виконання ненормативними актами, а тому позови споживачів про визнання їх недійсними є неналежним способом захисту прав судом у розумінні ч. 2 ст. 16 ЦК та ч. 2 ст. 20 ГК.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представника відповідача, перевіrivши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 2 ст. 20 ГК кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються, зокрема, шляхом: визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом.

Під час розгляду справи суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що між ВАТ (як постачальником електричної енергії) та фірмою «Сан-Маріно» (як споживачем), правонаступником якої є ТОВ, існують договірні відносини щодо поставки електричної енергії, що виникли за договором від 1 березня 2004 р. № 2501.

Згідно з п. 2 зазначеного договору під час його виконання, а також при вирішенні всіх питань, що ним не обумовлені, сторони зобов'язуються керуватися Законом від 16 жовтня 1997 р. № 575/97-ВР «Про електроенергетику» та Правилами, затвердженими в установленому порядку.

За розд. 1 договору постачальник поставляє електричну енергію споживачу, який сплачує постачальнику її вартість та здійснює інші платежі (п'ятикратний розмір тарифу за перевищення договірної величини електроспоживання, пеню, за графіком погашення заборгованості, за актами порушення Правил) згідно з умовами цього договору та додатками до нього, які є його невід'ємною частиною.

Суди також встановили, що 13 лютого 2009 р. представник постачальника провів перевірку об'єкта, що належить позивачу, за результатами якої склав акт про порушення Правил від 13 лютого 2009 р. № 104846.

Оскільки перевіркою було встановлено, що електроенергія враховується не в повному обсязі, комісія постачальника, розглянувши зазначений акт на своєму засіданні, на підставі п. 6.40 Правил прийняла рішення, оформлене протоколом від 20 лютого 2009 р. № 3234, про перерахунок обсягу спожитої електричної енергії та її вартості, у зв'язку з чим споживачу до сплати було виставлено додатковий рахунок на суму 46 тис. 538 грн.

Відповідно до ст. 235 ГК за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватись оперативного-господарські санкції — заходи оперативного впливу на порушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання

в односторонньому порядку. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

У ч. 1 ст. 236 цього Кодексу встановлено види господарсько-оперативних санкцій, серед яких, зокрема, передбачено встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо.

Згідно з ч. 2 зазначеної статті перелік оперативно-господарських санкцій, встановлених у її ч. 1, не є вичерпним. Сторони можуть передбачити у договорі також інші оперативно-господарські санкції.

Отже, зі змісту наведених положень чинного законодавства вбачається, що рішення постачальника електричної енергії про донарахування споживачу 46 тис. 538 грн вартості недоврахованої спожитої електроенергії є саме оперативно-господарською санкцією, а не актом ненормативного характеру в розумінні ч. 2 ст. 20 ГК.

За ч. 2 ст. 237 цього Кодексу порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій визначається договором. У разі незгоди із застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням.

Крім того, право споживача на оскарження в судовому порядку рішення комісії постачальника передбачено п. 6.42 Правил, які є обов'язковими для сторін відповідно до п. 2 договору від 1 березня 2004 р. № 2501.

Слід також зазначити, що ТОВ, обґрунтовуючи законність своїх позовних вимог, у доповіднях до позовної заяви, поданих до Гос-

подарського суду АР Крим 2 вересня 2009 р., безпосередньо послалося на норми статей 235, 236 та ч. 2 ст. 237 ГК, чого не врахували суди нижчих інстанцій при розгляді справи.

За таких обставин висновок Вищого господарського суду України про те, що обраний позивачем спосіб захисту своїх прав є правомірним саме в розумінні ч. 2 ст. 20 ГК (оскільки оскаржуване рішення, оформлене протоколом від 20 лютого 2009 р. № 3234, належить до актів ненормативного характеру, тобто індивідуальних актів), є неправомірним, а прийнята ним постанова — незаконною і підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Відповідно до ст. 111⁷ ГПК, переглядаючи в касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Отже, під час повторного перегляду цієї справи в касаційному порядку Вищий господарський суд України, керуючись зазначеною нормою, зобов'язаний не тільки дослідити правову природу оскаржуваного рішення відповідача, а й на підставі встановлених обставин справи перевірити правомірність застосування оперативно-господарської санкції та обґрунтованість нарахування позивачу додаткового рахунку на суму 46 тис. 538 грн.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, Верховний Суд України заяву ВАТ задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 7 вересня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановлених п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

Суди нижчих інстанцій, встановивши, що правовідносини між позивачем та відповідачем (газопостачальним підприємством) ґрунтуються на окремому договорі, який стосується відносин останнього з населенням, дійшли неправомірного висновку про те, що оплата вартості поставленого відповідачу за цією угодою газу підлягає перерахунку на підставі п. 10 Правил надання населенню послуг з газопостачання

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 24 січня 2011 р.
(в и т я з)

У жовтні 2010 р. до Верховного Суду України звернулася дочірня компанія «Газ України»

Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (далі — ДК) із заявою про перегляд

зазначеним Судом постанови Вищого господарського суду України від 28 вересня 2010 р. у справі за її позовом до відкритого акціонерного товариства з газопостачання та газифікації «Херсонгаз» (далі — ВАТ) про стягнення суми за поставлений природний газ. ДП мотивувало заяву тим, що, залишаючи без змін прийнятну у цій справі постанову Запорізького апеляційного господарського суду від 11 червня 2010 р., якою позов було задоволено частково, суд касаційної інстанції виходив із того, що поставлений за укладеним між сторонами договором від 29 грудня 2006 р. № 06/06-845 на постачання природного газу (далі — договір) природний газ мав використовуватися відповідачем виключно для подальшої реалізації населенню, а отже, при розрахунках між сторонами за зазначеною угодою слід застосовувати положення постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1999 р. № 2246 «Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання» зі змінами та доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2007 р. № 821 (далі — постанова КМУ № 2246; Правила відповідно). Згідно з п. 10 Правил визначена постачальником вартість переданого у 2007 р. газу, яка становить 91 млн 204 тис. 202 грн, є лише попередньою вартістю. Водночас суди встановили, що вартість фактично спожитого населенням Херсонської області природного газу у 2007 р. з перерахунком, здійсненим експертом відповідно до вимог Правил, становить 86 млн 1 тис. 804 грн, а тому саме ця сума підлягає сплаті за природний газ, поставлений позивачем за умовами договору.

Разом із тим у постанові від 12 листопада 2009 р. у справі за позовом ДК до відкритого акціонерного товариства з газопостачання та газифікації «Чернігівгаз» про стягнення суми при розгляді аналогічного спору Вищий господарський суд України дійшов висновку, що укладений між ДК та газопостачальною організацією договір на постачання природного газу не поширюється на відносини між цією організацією та населенням, оскільки ДК за зазначеною угодою не здійснювала поставку природного газу безпосередньо населенню, а тому на зазначені правовідносини не поширюється дія постанови КМУ № 2246. За таких обставин ДК не має обов'язку проводити перерахунок оплати вартості фактично переданого відповідачу природного газу в разі, якщо останній здійснює перерахунок оплати вартості спожитого населенням газу за умовами Правил. Заявник вказав на те, що цієї правової позиції суд касаційної інстанції до-

тримувався також при перегляді судових рішень у деяких інших справах, які він розглядав.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників осіб, які беруть участь у справі, перевіrivши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Згідно з п. 10 Правил розрахунок населення за надані послуги з газопостачання здійснюється, починаючи з 1 січня 2007 р., за роздрібними цінами, диференційованими залежно від обсягів споживання, що встановлені Національною комісією регулювання електроенергетики України, за показаннями лічильників газу, а у разі їх відсутності — за нормами споживання природного газу.

Відповідно до п. 1 Правил цей нормативно-правовий акт регулює відносини між газопостачальними підприємствами, газорозподільними підприємствами та фізичними особами-споживачами газу. Зі змісту Правил убачається, що обов'язок здійснювати перерахунок вартості природного газу, поставленого споживачам газу-фізичним особам, встановлений для постачальників газу, які постачають його безпосередньо населенню відповідно до укладених з окремими фізичними особами договорів.

Суди нижчих інстанцій встановили, що позивач не здійснював і не здійснює постачання природного газу безпосередньо населенню, а тому, зважаючи на те, що правовідносини між сторонами ґрунтуються на договорі, який не стосується відносин відповідача з населенням, позивач не зобов'язаний здійснювати перерахунок оплати вартості поставленого відповідачу природного газу на підставі зазначеного вище нормативного акта.

За ч. 1 ст. 67 ГК відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами в усіх сферах господарської діяльності здійснюються на основі договорів.

Відповідно до ст. 6 ЦК сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК).

Під час розгляду зазначеної справи суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що сторони уклали договір, відповідно до умов якого та на підставі підписаних сторонами додаткових угод позивач зобов'язався передати відповідачу у 2007 р. певний обсяг природного газу для потреб населення з урахуванням можливих обсягів розбалансу-

вання газу (відтоків/притоків), а відповідач — прийняти та оплатити газ на умовах договору.

Кількість газу, поставленого відповідачу, оформлюється щомісячними актами приймання-передачі газу, які є підставою для остаточних розрахунків (пункти 3.3, 3.4 договору).

Згідно з ч. 1 ст. 334 ЦК право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

Суди також установили, що на підставі актів приймання-передачі природного газу, копії яких долучені до матеріалів цієї справи, протягом січня—грудня 2007 р. позивач поставив, а відповідач прийняв за договором природний газ на загальну суму 91 млн 204 тис. 202 грн.

За таких обставин, прийнявши поставлений позивачем природний газ у кількості та за ціною, що зазначені в актах приймання-передачі (які відповідно до умов п. 3.4 договору є підставою для остаточних розрахунків), відповідач набув

право власності на поставлену продукцію, а отже, зобов'язаний оплатити цю продукцію в повному обсязі з урахуванням штрафних санкцій, встановлених за несвоєчасне виконання зобов'язання.

З огляду на викладене висновок Вищого господарського суду України про те, що оплата вартості поставленого позивачем природного газу за умовами договору підлягає перерахунку на підставі Правил, є неправомірним, а прийнята ним постанова — незаконною і підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, Верховний Суд України заяву ДК задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 28 вересня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.